

Mgr Edyta Łuczaj

ORCID 0000-0001-8369-7410

Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku

Katedra Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Administracji

WOJSKA OBRONY TERYTORIALNEJ W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM W SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

Streszczenie

Wojska obrony terytorialnej w Polsce mają długą tradycję, sięgającą czasów pierwszych Piastów. Wojska terytorialne miały różny charakter, lecz zawsze były ukierunkowane na maksymalne zaangażowanie całego społeczeństwa w działania obronne. Ich ewolucja wiązała się z zagrożeniami, które wynikały z dynamicznego rozwoju broni. Zmieniły się też problemy współczesnego społeczeństwa w czasie pokoju. W Rzeczpospolitej Polskiej, po całym szeregu ustaleń i dyskusjach, udało się doprowadzić do powstania wojsk obrony terytorialnej w nowoczesnej formule, bazującej na doświadczeniach państw zachodnich. Województwo podlaskie jest bardzo ważną pod względem strategicznym częścią Polski. Położenie oraz historia regionu determinują posiadanie mocnej i dobrze zorganizowanej struktury terytorialnej, do jakiej aspiruje 1 Podlaska Brygada Obrony Terytorialnej im. gen. bryg. W. Liniarskiego.

Słowa kluczowe: wojska obrony terytorialnej • bezpieczeństwo państwa • województwo podlaskie • system bezpieczeństwa państwa.

THE TERRITORIAL DEFENCE FORCES IN PODLASKIE VOIVODSHIP IN THE STATE SECURITY SYSTEM

Abstract

The Territorial Defence Forces in Poland have a long tradition dating back to the times of the first Piasts. Over the time, territorial troops varied in character, but were always focused on the maximum involvement of the entire society in defense activities. Their evolution was associated with threats that resulted from the dynamic development of weaponry. The problems of modern society in times of peace have also changed. In the Republic of Poland, after a series of arrangements and discussions, it was possible to create a territorial defence army in a modern formula, based on the experiences of Western countries. Podlaskie Voivodeship is a strategically important part of Poland. The location and history of the region determine the existence of a strong and well-organized territorial structure to which 1st Podlasie Territorial Defence Brigade named after General Władysław. Liniarski aspires.

Keywords: territorial defence forces • state security • Podlaskie Voivodship • state security system.

Wstęp

Wojska obrony terytorialnej w Polsce mają długą tradycję, sięgającą czasów pierwszych Piastów. W okresie po II wojnie światowej ich utworzenie i organizacja były przedmiotem częstych rozważań oraz analiz. Potrzebna była wnikliwa ocena sytuacji polityczno-militarnej na świecie oraz związane z nią potencjalne zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa. W tworzeniu formacji terytorialnych niewątpliwie duże znaczenie miały także doświadczenia II wojny światowej, podczas której terytoria uczestniczących w niej państw były obiektem częstych ataków ze strony lotnictwa, a także jednostek specjalnych, które prowadziły działania dywersyjne oraz dokonywały organizacji ruchu oporu na tyłach przeciwnika. Wojska terytorialne miały różnorodny charakter, lecz zawsze były ukierunkowane na maksymalne zaangażowanie całego społeczeństwa

w działania obronne. Ich ewolucja wiązała się z nowymi zagrożeniami kraju, które wynikały z dynamicznego rozwoju broni, przede wszystkim typu raketowo-jądrowego oraz bojowych samolotów odrzutowych. Zmieniły się również zasadniczo problemy współczesnego świata w czasie pokoju. Potrzeba posiadania wojsk terytorialnych w Polsce, na skutek jej trudnego położenia geopolitycznego, nowych zagrożeń oraz jej obowiązków w stosunku do NATO i Unii Europejskiej była więc ogromna.

W końcu w Rzeczpospolitej Polskiej, po całym szeregu ustaleń, powikłań i dyskusjach udało się doprowadzić do powstania nowoczesnej struktury Wojsk Obrony Terytorialnej, bazującej na doświadczeniach państw zachodnich. Przy odpowiednim wyszkoleniu, przygotowaniu organizacyjnym oraz wyposażeniu wojska te są w stanie realizować określone zadania na rzecz wojsk operacyjnych. Celem niniejszej pracy nie jest jednak omówienie funkcjonowania wojsk obrony terytorialnej oraz ich historii, ale pokazanie ich działalności w województwie podlaskim.

Województwo podlaskie jest bardzo ważną pod względem strategicznym częścią Polski. Jest pograniczem zewnętrznym (międzypaństwowym oraz Unii Europejskiej), jak i wewnętrznym (narodowościowym, wyznaniowym, językowym, kulturowym) jako region zamieszkiwania autochtonicznych mniejszości narodowych oraz ich kontaktów z polską większością. Podlasie należało kolejno do Rusi, Litwy, Polski, Prus, Rosji, Polski, ZSRR, Niemiec oraz ponownie do Polski. Zmiany przynależności państwowej determinowały kierunki i natężenie migracji, odmienne rodzaje polityki narodowościowej oraz wyznaniowej. Ponadto sąsiadujące państwa często dzieliły pomiędzy siebie obszar Podlasia. Województwo podlaskie było terenem licznych walk i potyczek, zaś Białystok podczas drugiej wojny światowej został zniszczony niemal całkowicie. Takie położenie oraz historia regionu determinują posiadanie mocnej i dobrze zorganizowanej struktury terytorialnej. Do takiej zaś aspiruje 1 Podlaska Brygada Obrony Terytorialnej im. gen. bryg. W. Liniarskiego.

Wojska Obrony Terytorialnej w województwie podlaskim

Korpus Ochrony Pogranicza

Po zakończeniu wojny polsko-rosyjskiej (1919–1921) wschodnią granicę II Rzeczypospolitej Polskiej ochraniały kolejno formacje wojskowe, tj. Bataliony Etapowe, Bataliony Celne i Straż Graniczna. Na przełomie roku 1922–23 wystosowano projekt dotyczący reorganizacji systemu ochrony granicy wschodniej. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych miało w planach zespolenie formacji ochrony granic z działalnością organów bezpieczeństwa, a także utworzenie jednolitej organizacji, która działałaby w oparciu o własne kadry, odpowiednio przygotowane do wykonywania realizacji zadań granicznych. Jednak, ze względu na brak czasu na konieczne przygotowania, ochronę wschodniej i północno-wschodniej granicy powierzono oddziałom Policji Państwowej. Zgodnie z przyjętą w tym czasie koncepcją ochrony granicy nowa formacja miała liczyć około 20 tys. funkcjonariuszy, w tym ok. 500 oficerów. Część kadry planowano pozyskać drogą rekrutacji ochotników z byłych formacji granicznych, głównie spośród demobilizowanych w tym czasie żołnierzy. Pozostali funkcjonariusze policji mieli zostać przydzieleni z rejonów przygranicznych lub oddelegowani z innych okręgów¹.

Ostatecznie, dla zaprowadzenia ładu i porządku oraz wzmocnienia ochrony granicy, Rada Ministrów, na wniosek ministra spraw wojskowych gen. dyw. Władysława Sikorskiego, postanowiła utworzyć Korpus Ochrony Pogranicza jako formację wojskową, scentralizowaną i samodzielną, ale podległą Ministerstwu Spraw Wewnętrznych, co miało ułatwić formacji współdziałanie z administracją oraz innymi organami bezpieczeństwa publicznego².

Główne zadanie KOP stanowiły³:

1. Zabezpieczenie znaków oraz urządzeń granicznych przed celowym lub przypadkowym zniszczeniem,

¹ *Korpus Ochrony Pogranicza*, Szczecin 2019, s. 4–5.

² *Ibidem*, s. 6.

³ *Korpus Ochrony Pogranicza...*, op. cit., s. 13.

2. Celna ochrona granicy, czyli zabezpieczenie dochodów państwa z tytułu opłat celnych,
3. Ochrona pogranicza pod względem politycznym i bezpieczeństwa publicznego, czyli np. takie kwestie jak zapobieganie nielegalnemu przekraczaniu granicy przez obce władze i organy; zapobieganie przekraczaniu granicy przez osoby nieuprawnione oraz przenoszeniu antypolskich opracowań itp.;
4. Ściganie wrogiej i antypaństwowej działalności, a także walka z rozprzestrzenianiem się chorób zakaźnych itp.,
5. Ochrona granicy pod względem wojskowym w dziedzinie obrony państwa.

Z czasem, po spacyfikowaniu pogranicza, KOP realizował inne zadania, charytatywne i społeczne na rzecz miejscowej ludności. Były to działania w zakresie opieki zdrowotnej czy oświatowej, które umacniały polską państwowość i przyciągało oraz przywiązywało mieszkańców wschodnich województw do Rzeczypospolitej Polskiej. Działania KOP dotyczyły także wspierania rozwoju gospodarczego Kresów m.in. pomoc w zwalczaniu nędzy i aktywizowanie ludności kresowej dla ogólnego podniesienia poziomu jej życia oraz świadomości państwowej. Załogi KOP pomagały również mieszkańcom w walce z żywiołami i ich skutkami, np. z pożarami lub powodzią. Wielokrotnie kuchnie wojskowe KOP dożywiały wiejskie dzieci, udzielając również niezbędnej pomocy oraz opieki lekarskiej chorym. Pododdziały KOP inicjowały także obchody państwowych i kościelnych świąt oraz wszelkiego rodzaju imprez sportowych, oświatowych i kulturalnych, np. występów amatorskiego teatru, kina objazdowego czy spotkań z radiowymi audycjami⁴.

Korpus Ochrony Pogranicza miał być formacją specjalną o charakterze „elitarnym”, stąd żołnierzy kierowanych do niej zamierzano odpowiednio dobierać i rekrutować, głównie z zachodnich powiatów II Rzeczypospolitej. Według pierwotnych założeń do formacji mieli być kierowani w 80 procentach żołnierze narodowości polskiej, a tylko 20% mieli stanowić żołnierze z mniejszości

---

⁴ E. Milewski, *Doskonalenie zawodowe żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza*, „Biuletyn Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej” 2, 2011, 2, s. 19–20.

narodowych (około 15% – Niemcy i Czesi, około 3% – Białorusini i Rusini oraz około 2% Żydzi). Jednak, w związku z problemami uzupełnienia jednostek armii, już na przełomie 1927/1928 pojawił się projekt obniżenia rekrutacji do 70 proc. kontyngentu Polaków przydzielanych do KOP. Podstawową jednostką w ramach formacji były bataliony piesze, stanowiące jednostki samodzielne pod względem technicznym i administracyjnym. Na ich czele stał dowódca – etatowo podpułkownik, odpowiadający przed dowódcą brygady za porządek, wyszkolenie żołnierzy i pododdziałów, a także gospodarke żywnościową i materialną jednostki. W skład batalionu wchodziły 3 lub 4 kompanie graniczne, pluton łączności oraz karabinów maszynowych, pełniący rolę obwołu batalionu⁵.

Korpus Ochrony Pogranicza był bardzo ważną formacją w całym dwudziestoleciu międzywojennym. Odznaczył się również bohaterką postawą podczas kampanii wrześniowej, szczególnie w walkach z agresorem sowieckim.

Wojska terytorialne na Podlasiu w czasach PRL

Okres tuż po zakończeniu drugiej wojny światowej to czas, kiedy ochrona wschodniej granicy Polski nie była aż tak pilna oraz ze względów politycznych tak ważna jak granica zachodnia. Większość sił oraz środków w kwestii ochrony granic kierowano więc na zabezpieczanie granicy na Odrze oraz Nysie Łużyckiej. Koncepcja ochrony granicy wschodniej w planach obrony Naczelnego Dowództwa Polskiego oparta więc była na zabezpieczaniu jej przez oddziały liniowe Wojska Polskiego, które powracały z frontu⁶. W maju 1945 roku do zabezpieczenia wschodniej granicy użyto trzech dywizji piechoty. Na terenie Podlasia była to I Dywizja Piechoty, obejmująca jednostki z Siedlec, Białegostoku oraz Białej Podlaskiej. Doskonale zdawano sobie jednak sprawę z tymczasowości takiego rozwiązania⁷. W związku z taką sytuacją Marszałek Polski M. Rola-

⁵ *Korpus Ochrony Pogranicza...*, op. cit., s. 15.

⁶ G. Zaremba, *Wschodnia granica Polski i jej ochrona przez Wojska Ochrony Pogranicza w latach 1945–1991*, s. 41.

⁷ H. Dominiczak, *Zarys historii Wojsk Ochrony Pogranicza 1945–1985*, Warszawa 1985, s. 42.

Żymierski wraz z Naczelnym Dowódcą M. Spychalskim powołali do życia Wojska Ochrony Pogranicza (WOP), odpowiedzialne w latach 1945–1991 za ochronę polskich granic. Formowanie WOP rozpoczęto od stworzenia Departamentu WOP, sześciu wydziałów przy okręgach wojskowych, 11 oddziałów WOP, 53 komend odcinków oraz 249 strażnic. Nowo powstała formacja posiadała wojskowy charakter⁸.

W Wojsku Ochrony Pogranicza przewidziano trzy oddziały odpowiedzialne za strzeżenie wschodniej granicy Polski. Za teren dzisiejszego województwa podlaskiego odpowiadał 6 Oddział Wojska Ochrony Pogranicza, z siedzibą w Białymstoku, podległy Warszawskiemu Okręgowi Wojskowemu. W oddziale powołano także siedem drogowych Przejściowych Punktów Kontroli III kat. z siedzibą w Czeremsze, Białowieży, Bobrownikach, Lipszanach, Szypliszkach, Gołdapi oraz Pruskiej Iławie. Dowódca Okręgu Wojskowego Warszawa dokonał sformułowania przejściowego punktu kontrolnego drugiej kategorii z siedzibą w Kuźnicy⁹.

W 1946 roku dokonano pierwszej reorganizacji WOP. W taki sposób na wschodniej granicy Polski z wcześniejszych 6go, 7go i 8go Oddziału WOP powstał Białostocki Oddział Wojsk Ochrony Pogranicza nr 6, działający do roku 1948. W jego skład wchodziły następujące struktury¹⁰:

1. Dowództwo, sztab i pododdziały przysztabowe,
2. Grupa manewrowa (175 żołnierzy),
3. 26. Komenda Odcinka Sejny i 4 strażnice,
4. 27. Komenda Odcinka Lipsk (Makowolany) i 4 strażnice,
5. 28. Komenda Odcinka Gródek (Michałowo) i 4 strażnice,
6. 29. Komenda Odcinka Kleszczele i 4 strażnice.

20 marca 1948 roku doszło do kolejnej zmiany numeracji i nazw jednostek WOP. Powstały Brygady Ochrony Pogranicza, wraz z 11 Brygadą Ochrony Pogranicza zamiast 6go Białostockiego

⁸ H. Dominiczak, *Granice państwa i ich ochrona na przestrzeni dziejów 996–1996*, Warszawa 1997, s. 340.

⁹ G. Zaremba, *Wschodnia granica Polski...*, op. cit., s. 42.

¹⁰ Z. Jackiewicz, *Wojska Ochrony Pogranicza 1945–1991. Krótki Informator Historyczny*, Kętrzyn 1998, s. 96–115.

Oddziału WOP. Oprócz tego obowiązki i założenia tej formacji pozostały takie same¹¹.

W 1950 roku wydano kolejny rozkaz organizacyjny, na mocy którego zmieniono nazwy brygadam WOP. II Brygada OP została zastąpiona 22 Brygadą Wojsk Ochrony Pogranicza. W 1955 natomiast Polskę przyjęto w struktury Układu Warszawskiego. Jednocześnie postanowiono odstąpić od bezpośredniej ochrony wschodniej granicy Rzeczypospolitej. Rozformowano więc wszystkie Brygady WOP, które chroniły granicę ze Związkiem Radzieckim m.in. także Brygadę Białostocką. Na ich miejsce powołano Grupy Manewrowe m.in. w Białymstoku. Do ich zadań należały takie czynności jak organizowanie doraźnej ochrony granicy na danym operacyjnym kierunku, przy wykorzystaniu sił wydzielonych okresowo z danej grupy manewrowej. Ponadto organizowały oraz prowadziły prace zwiadowcze oraz z ludnością cywilną pasa granicznego na najważniejszych kierunkach operacyjnych, a także kontrolowały ruch osób i środków lokomocji na granicy z ZSRR¹².

Na początku lat sześćdziesiątych XX wieku opracowano dokument pod kryptonimem „Obrona Terytorialna Kraju”, który dotyczył pierwszej powojennej doktryny obronnej państwa polskiego. Nazwano ją „Podstawowe założenia ludowej obronności” i wskazano na konieczność organizowania obronności w dwóch układach – Sił Zbrojnych zdolnych do współdziałania z sojusznicznymi armiami Układu Warszawskiego w przeciwstawieniu się oraz rozgromieniu ewentualnego napastnika na zewnętrznym froncie działań i w układzie wewnętrznym – najlepiej zorganizowanym w obronie kraju w aspekcie militarnym. Wojska funkcjonujące w drugim układzie nazwano wojskami Obrony Terytorialnej Kraju¹³.

Dotąd jednolity system ochrony granic został więc rozbity na dwa człony. WOP zostały podporządkowane Ministerstwu Obrony Narodowej. Ich głównym zadaniem była ochrona tzw. granicy zielonej. Z kolei ochroną przejść granicznych i kontrolą ruchu gra-

¹¹ H. Dominiczak, *Granice państw i ich ochrona...*, op. cit., s. 345.

¹² G. Goryński, *Rola, miejsce i zadania WOP w strukturze MBP (1949–1954) i MSW (1955–1965)*, „Problemy ochrony granic”, Biuletyn CSSG, Kętrzyn 2000, s. 53.

¹³ Z. Jackiewicz, *Wojska Ochrony Pogranicza 1945-1991...*, op. cit., s. 96.

nicznego zajęło się Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, zlecając zadania Milicji Obywatelskiej. Taka sytuacja przetrwała jednak tylko do 1971 roku, kiedy to WOP ponownie przekazano ministrowi spraw wewnętrznych. W 1976 roku doszło do nowego podziału administracyjnego kraju – stworzono 49 województw i zlikwidowano powiaty. Na wschodniej granicy utworzono 3 brygady WOP m.in. Podlasko-Mazurską Brygadę Wojsk Ochrony Pogranicza, która funkcjonowała do 1991 roku¹⁴.

12 października 1990 roku pojawiła się ustawa o Straży Granicznej, dokonująca przebudowy systemu ochrony granic¹⁵. Na jej mocy powstała nowa formacja o charakterze policyjnym, która nawiązywała w swojej organizacyjnej strukturze do tradycji swoich poprzedniczek z okresu międzywojnia. Ostateczna likwidacja WOP nastąpiła 15 maja 1991 r. Dzień później minister spraw wewnętrznych, Henryk Majewski, wydał zarządzenie nr 47/91, w którym nakazał rozformowanie Wojsk Ochrony Pogranicza¹⁶.

Tradycje wojsk terytorialnych województwa podlaskiego

Ziemie województwa podlaskiego były terenem licznych bitew i potyczek podczas wojny polsko-bolszewickiej oraz II wojny światowej. Prócz zorganizowanych formacji wojskowych bardzo pręźnie działała tu także partyzantka. Obecnie istniejąca Podlaska Brygada Obrony Terytorialnej im. gen. bryg. Władysława Liniarskiego ps. „Mścisław” przejęła i honorowo kultywuje działalność wielu różnego rodzaju formacji i jednostek. Są one wymieniane w Decyzji nr 49/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 1 marca 2017 dotyczącej założenia tej formacji¹⁷.

Ogromny wpływ na obecny obraz wojsk terytorialnych pełniły oddziały bojowe Armii Krajowej Obywatelskiej, a więc np. Oddziału

¹⁴ Ibidem, s. 107.

¹⁵ Ustawa o Straży Granicznej, Dz. U. 1990 nr 78 poz. 462.

¹⁶ G. Zaremba, *Wschodnia granica Polski...*, op. cit., s. 56.

¹⁷ Decyzja Nr 49/MON z dnia 1 marca 2017 r. w sprawie przejęcia dziedzictwa tradycji, przyjęcia wyróżniającej nazwy i nadania imienia patrona 1. Brygadzie Obrony Terytorialnej, http://www.dz.urz.mon.gov.pl/zasoby/dziennik/pozycje/trescaktow/pdf/2017/03/Poz._45_dec._Nr_49.pdf, [dostęp: 4.02.2021].

Partyzanckiej Armii Krajowej Obywatelskiej kpt. Kazimierza Kamieńskiego, ps. „Huzar”, działający w latach 1945–1947, 5 Brygada Wileńskiej Armii Krajowej mjra Zygmunta Szendzielarza ps. „Łupaszka” czy działająca aż do 1952 roku 6 Brygada Wileńska Armii Krajowej por. Lucjana Minkiewicza ps. „Wiktor”, kpt. Władysława Łukasiuk ps. „Młot”, kpt. Kazimierza Kamieńskiego ps. „Huzar”¹⁸.

Istotne dla współczesnego funkcjonowania były również działające w roku 1944 oddziały bojowe podległe Białostockiemu Inspektoratowi Armii Krajowej. 42 Pułk Piechoty im. Generała Jana Henryka Dąbrowskiego, stacjonujący w Białymstoku przy ulicy Traugutta. Pułk walczył w kampanii wrześniowej 1939 roku w składzie macierzystej 18. Dywizji Piechoty w ramach Samodzielnej Grupy Operacyjnej „Narew”, broniąc między innymi odcinka „Ostrołęka” i walcząc pod Nowogrodem. Został rozбитy 12 września w bitwie pod Łętownicą¹⁹. 10 Pułk ułanów Armii Krajowej również stacjonował w Białymstoku. Wchodził w skład wielkich jednostek kawalerii VIII BJ, przekształconej w BK Białystok. Pułk ułanów walczył w kampanii wrześniowej, kapitulując 6 października 1939 roku. Wcześniej, podczas wojny polsko-bolszewickiej w 1920 roku walczył m.in. w bitwie nad Niemnem²⁰.

Na terenie Podlasia funkcjonowały oddziały bojowe Armii Krajowej Obywatelskiej (np. Zgrupowania Armii Krajowej Obywatelskiej „Piotrków” por. Hieronima Piotrowskiego, ps. „Jur” czy Oddziału Partyzanckiego Armii Krajowej Obywatelskiej – Wolność i Niezawisłość ppor. Stefana Ejsmonta, ps. „Wir” (działające w latach 1945–1947). Ponadto wspomnieć należy oddziały bojowe Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” takie jak Oddziału Partyzanckiego sierż. pchor. Leona Suszyńskiego „P-8” (działający w latach 1945–1947), Oddziału Partyzanckiego” sierż. pchor. Józefa Piłaszewicza, ps. „Zgrzyt” (lata 1945–1947), Oddziału Partyzanckiego plut. pchor.

¹⁸ J. Wołkonowski, G. Łukomski, *Okręg Wileński Związku Walki Zbrojnej Armii Krajowej w latach 1939-1945*. Warszawa 1996, s. 87.

¹⁹ A. Dobroński, K. Filipow, *Dzieci Białostockie. 42 pułk piechoty im. gen. J. H. Dąbrowskiego*, Białystok 1993, s. 18–20.

²⁰ H. Smaczny, *Księga kawalerii polskiej 1914–1947: rodowody, barwa, broń*. Warszawa, s. 167–168.

Stanisława Łaneckiego, ps. „Przelotny” (lata 1945–1946) czy Oddziału Partyzanckiego plut. Gabriela Oszczapińskiego, ps. „Dzieciół” (1945–1947).

Oddziały bojowe Armii Krajowej działały także na Suwalszczyźnie, podlegając Suwalskiemu Inspektoratowi Armii Krajowej. Wśród nich można wymienić 41 Pułk Piechoty Armii Krajowej – który wslawił się w wojnie polsko – bolszewickiej w 1920 roku oraz podczas kampanii wrześniowej, 3 pułk Szwoleżerów Armii Krajowej (walczący w kampanii wrześniowej m.in. w bitwie pod Wolą Gułowską oraz Kockiem, poddał się do kapitulacji jako jeden z ostatnich – dopiero 6 października. Pułk za zasługi został odznaczony Srebrnym Krzyżem Orderu Virtuti Militari²¹.

Na obszarze Suwalszczyzny (i nie tylko) działał również 1 Pułk Ułanów Krechowieckich im. Pułkownika Bolesława Mościckiego. Swój rodowód wywodził od 1 Pułku ułanów Dywizji Strzelców Polskich. W międzywojniu był pułkiem kawalerii, by w Polskich Siłach Zbrojnych być odtworzonym w składzie Armii Krajowej jako pułk pancerny. Powszechnie nazywano go „Krechowieccy” – od miejscowości Krechowice, gdzie stoczył swoją pierwszą zwycięską bitwę pod dowództwem płk. B. Mościckiego. Omawiana formacja brała udział w wojnie polsko-ukraińskiej, wslawiając się m.in. obroną Gródka Jagiellońskiego czy podczas wojny polsko-bolszewickiej, tocząc walki w Koziatyniu, pod Wołodarką czy Zamościami. Do 1939 roku stacjonował w Augustowie. W okresie kampanii wrześniowej wchodził w skład Suwalskiej Brygady Kawalerii, walcząc m.in. pod Zambrowem czy Zalesiem. Swoją działalność zakończył pod Kockiem, 6 października 1939 roku. Pułk został odtworzony w momencie formowania Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR. W 1942 roku skierowano go do Iraku na przeszkolenie, skąd powrócił w 1943 roku. Walczył w bitwie pod Monte Cassino oraz Piedimonte w odwodzie brygady pancерnej. W 1947 roku został odtworzony w składzie Armii Krajowej. Walczył również w Puszczy Augustowskiej podczas Akcji Burza²².

²¹ Ibidem, s. 169.

²² J. Szlaszyński, *Dowódcy 1 Pułku Ułanów Krechowieckich im. płk. Bolesława Mościckiego*, Warszawa 2007, s. 100.

**Podlaska Brygada Obrony Terytorialnej
im. gen. bryg. Władysława Liniarskiego
ps. „Mścisław”**

Sylwetka gen. bryg. Władysława Liniarskiego – patrona Podlaskiej Brygady Obrony Terytorialnej

Władysław Liniarski (pseudonim Mścisław, Wuj, Jan) urodził się 23 listopada 1897 roku we wsi Małachowice – Gustawów w powiecie włoszczowskim w guberni kieleckiej. Był synem Jana Liniarskiego i Józefy z domu Bielanowicz, którzy byli właścicielami gospodarstwa rolnego. W 1913 roku po skończeniu szkoły ludowej pobierał edukację w seminarium nauczycielskim w Jędrzejowie. Naukę przerwała mu I wojna światowa. W roku 1917 działał w Polskiej Organizacji Wojskowej, zaś podczas wojny polsko-bolszewickiej był kapralem w 24 pułku piechoty, gdzie otrzymał awans na stopień oficerski. Długie lata działał w różnego rodzaju kancelariach i intendenturach. W 1932 roku w stopniu starszego porucznika pełnił służbę w Dowództwie Okręgu Korpusu nr IX w Brześciu. W 1934 roku przeniesiono go do korpusu oficerów piechoty do Szkoły Podchorążych Piechoty. W tym samym roku przeniesiono go do 62 pułku piechoty w Bydgoszczy, gdzie jeszcze w marcu 1939 roku dowodził 6 kompanią²³.

W okresie kampanii wrześniowej Liniarski był dowódcą I batalionu 62 pułku piechoty. Bronił Pomorza, walcząc m.in. w bitwie nad Bzurą. 20 września został ranny podczas potyczki w Puszczy Kampinoskiej, po czym dostał się do niewoli, z której uciekł. W 1940 roku objął stanowisko komendanta Okręgu Białostockiego ZWZ-AK pod okupacją radziecką. W roku 1943 wydał kontrowersyjny rozkaz likwidacji band komunistyczno-żydowskich, co w późniejszym czasie wpłynęło na oskarżanie go o antysemityzm. 20 kwietnia 1944 roku, posiadając stopień podpułkownika, nadał oddziałom partyzanckim oraz Kedywu Okręgu AK Białostok na-

---

sława Mościckiego, „Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska w Białymstoku”, 31, 2018, s. 25–109.

²³ <http://www.dws-xip.pl/PW/bio/15b.html>, [data dostępu: 5.02.2021].

zwę pułków Wojska Polskiego. Liniarski był zdecydowanym przeciwnikiem akcji „Burza”. Opowiadał się za biciem Niemców, przygotowaniem samoobrony, zaś w przypadku zajęcia terenu przez komunistów – przejście do dalszej konspiracji. W lipcu 1944 roku wydał jednak rozkaz o rozpoczęciu akcji „Burza” na obszarze łomżyńskim. We wrześniu 1944 roku podporządkował się mu m.in. Z. „Łupaszko” Szendzielarz, wraz z resztami 5 Wileńskiej Brygady AK. Liniarski nakazał mu trwać w Puszczy Białowieskiej oraz organizować tu kadrowy oddział z rozbitków oddziałów AK. To właśnie Liniarski awansował „Łupaszkę” na majora w styczniu 1945 roku. Władysław Liniarski był w czasie II wojny komendantem Obszaru Białostok oraz Okręgu Białostok ZWZ (od lutego do września 1941 roku), komendantem Białostockiego Okręgu ZWZ-AK, (1940–1945) oraz Białostockiego Okręgu Armii Krajowej Obywatelskiej od stycznia 1945 roku²⁴.

Po zakończeniu wojny, w maju 1945 roku, Liniarski podporządkował się Delegaturze Sił Zbrojnych na Kraj, która wymusiła na nim ograniczenie pracy organizacyjnej i akcji sił zbrojnych. Podejmując próbę ujawnienia struktur Okręgu został aresztowany w lipcu w Brwinowie pod Warszawą, zaś 20 maja 1946 roku skazany przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie na śmierć. Karę zamieniono ostatecznie na 10 lat. W 1951 – schorowany i wykończony – zeznawał podczas procesu przeciwko gen E. Fieldorfowi, jego dawnemu przełożonemu z Kedywu. W 1953 roku zwolniony z więzienia w ciężkim stanie zdrowia. W 1957 odwołał wcześniejsze zeznania, tłumacząc, że były one na nim wymuszone. W tym samym roku otrzymał zasiłek oraz pomoc medyczną. W marcu 1965 roku przyjęto go do kombatanckiego Związku Bojowników o Wolność i Demokrację. Niedługo potem zasiadł w Głównej Komisji Weryfikacyjnej, by wkrótce zasiąść w Głównej Komisji Weryfikacyjnej ZBoWiD. W 1979 został członkiem Komitetu Porozumienia na rzecz Samostanowienia Narodu. Należał także do redakcji pisma „Rzeczpospolita” i działał w Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywate-

²⁴ J. J. Milewski, *Władysław Liniarski (1897–1984). Komendant Białostockiego Okręgu ZWZ-AK-AKO*, Białystok 2016, s. 24–36.

la. Zmarł 11 kwietnia 1984 roku w Warszawie, gdzie pochowano go na Cmentarzu Powązkowskim. Również w tym roku odsłonięto specjalną tablicę upamiętniającą w Kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Pośmiertnie 21 kwietnia 2017 roku otrzymał stopień generała brygady. Odznaczony Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari, Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski, trzykrotnie Krzyżem Walecznych, Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918-1921, Medalem Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości, Brązowym Medalem za Długoletnią Służbę, Medalem za udział w wojnie obronnej w 1939 roku, Krzyżem Partyzanckim²⁵.

Geneza powstania Podlaskiej Brygady Obrony Terytorialnej

Dokumentem, który wpłynął na powstanie Podlaskiej Brygady Obrony Terytorialnej im. W. Liniarskiego była Decyzja Nr Z-7/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 12 maja 2016 roku oraz Decyzja Nr PF-32/Org./SSG/ZOiU-P1 z dnia 24 maja 2016 roku. W pierwszej kolejności podporządkowano omawianą formację Dowódcy Generalnemu Rodzajów Sił Zbrojnych oraz zainicjowano nabór żołnierzy do komórek organizacyjnych brygady. Początkowo sformowano Dowództwo oraz Sztab brygady, by później zacząć tworzyć samodzielne kompanie bezpośrednie – dowodzenia, logistyki, saperską oraz wsparcia – podporządkowane dowództwu brygady. Ponadto rozpoczęto proces formowania pierwszych batalionów obrony terytorialnej, które miały wchodzić w skład formacji²⁶.

12 sierpnia 2016 roku płk Sławomir Kocanowski został wyznaczony na dowódcę brygady. 29 marca 2017 roku zorganizowano uroczystość przekazania brygady do nowo powstałej formacji Wojsk Obrony Terytorialnej. Nieco wcześniej przeprowadzono szesnastodniowe szkolenie jednostki, złożonej z osiemdziesięciu ochotników, którzy zasilali sformowany wówczas 25. Batalion Obrony Terytorialnej w Białymstoku (obecnie 11 Batalion Lekkiej Piecho-

²⁵ Ibidem, s. 60-70.

²⁶ <https://www.wojsko-polskie.pl/1bot/>, [dostęp: 6.02.2021].

ty). Skład formacji tworzyły cztery kompanie oraz cztery bataliony lekkiej piechoty. Brygada ma charakter lekkiej piechoty, poruszającej się terenowymi i ciężarowymi samochodami. Jej głównym wyposażeniem jest strzelecka broń lekka.

Decyzją nr 49 Ministra Obrony Narodowej z dnia 1 marca 2017 roku ustalono nazwę, dziedzictwo tradycji oraz patrona 1 Brygady Terytorialnej. Kolejny dokument, Decyzja nr 98 Ministra Obrony Narodowej z dnia 17 maja 2017 roku, wprowadza odznakę pamiątkową jednostki. Składa się ona z trzech części – pierwsza część to złoty wieniec laurowy. Drugą stanowi krzyż kawalerski nałożony na wieniec. Ramiona krzyża są pokryte białą emalią z bordiurą z oksydowanego złota. Trzecia część odznaki to ryngraf w takim samym kolorze, z wizerunkiem Matki Boskiej Ostrobramskiej, na tle orła w koronie, co jest symbolem noszonym przez żołnierzy podziemia niepodległościowego. Ryngraf znajduje się w centralnej części krzyża, zaś na jego górnym ramieniu umieszczono herb województwa podlaskiego. Dolne ramię zawiera inicjały WL – Władysława Liniarskiego, patrona formacji. Na lewym ramieniu zamieszczono napis „1 PB”, na prawym „OT”, a więc skrót pełnej nazwy brygady. Litery mają kolor oksydowanego złota.

Decyzją nr 77 Ministra Obrony Narodowej 10 maja 2019 roku wprowadzono oznaki rozpoznawcze jednostek wojskowych WOT, w tym również 1 Podlaskiej Brygady Obrony Terytorialnej im. W. Liniarskiego. Natomiast Decyzja nr 81 Ministra Obrony Narodowej ustanawiała m.in. doroczne święto 1 Brygady Obrony Terytorialnej w dniu 21 maja.

Strukturę 1 Podlaskiej Brygady Obrony Terytorialnej im. płk Władysława Liniarskiego ps. „Mścisław” tworzą następujące elementy:

1. 1.kompania dowodzenia,
2. 1.kompania logistyczna,
3. 1.kompania saperów,
4. 1.kompania wsparcia,
5. 11.Batalion Lekkiej Piechoty – Białystok,
6. 12.Batalion Lekkiej Piechoty – Suwałki,
7. 13.Batalion Lekkiej Piechoty – Łomża,

8. 14. Batalion Lekkiej Piechoty – Bielsk Podlaski/Hajnówka.

Formacja od 2016 do marca 2017 roku była podporządkowana Dowództwu Generalnemu Rodzajów Sił Zbrojnych, zaś od 29 marca 2017 roku odpowiada przed Dowództwem Wojsk Obrony Terytorialnej.

Aby zostać żołnierzem Wojsk Obrony Terytorialnej należy spełniać następujące warunki:

1. mieć polskie obywatelstwo,
2. być pełnoletnim,
3. być zdrowym fizycznie i psychicznie,
4. być niekaranym,
5. nie mieć przydziału kryzysowego oraz nie pełnić innego rodzaju służby wojskowej.

Credo żołnierza Wojsk Obrony Terytorialnej brzmi²⁷:

„Jestem obywatelem, żołnierzem Wojska Polskiego.

Żyję tak, by zawsze być gotowym

Jestem pomocnym ramieniem i tarczą dla mojej społeczności

Będę walczył niezłomnie, a przeciwności mnie nie złamią

Będę wspierał i bronił rodaków, nawet gdy inni ich opuszczą

Będę stał na straży wartości, o które walczyli moi patroni

Nie pochwała i medal, a uznanie towarzyszy broni będzie moją nagrodą

Honoru munduru i formacji zawsze bronił będę”.

Wojska Obrony Terytorialnej są wyposażone w własny sprzęt indywidualny oraz zespołowy – umundurowanie i ekwipunek zbliżony do wojsk lądowych. Uzbrojenie WOT tworzą: pistolety VIS-100, karabinki – Grot (MSBS 5,6 mm), UKM 2000P (maszynowy), BOR (wyborowy) oraz fiński SAKO TRG M-10 (wyborowy), granatnik RPG-7, moździerz LMP-2017. Terytorialsi posiadają także drony (Fly Eye), quady (tajwańskie TGB, japońskie Kawasaki, amerykańskie Arctic Cat), samochody terenowe (Fordy Rangery), użytkowe (Volksvageny), ciężarowe (Jelcze i Stary). Do obowiązków Wojsk Obrony Terytorialnej należy walka z kłeskami żywiołowymi, likwidacja ich skutków i prowadzenie akcji poszukiwawczych i ratowniczych, do tego zaś potrzebują specjalistycznego sprzętu ra-

²⁷ Ibidem.

towniczego i technicznego (agregaty prądotwórcze, maszty oświetleniowe, piły spalinowe, środki łączności, kombinezony, umożliwiające pracę w wodzie oraz sprzęt ochronny). Niektóre jednostki w wyposażeniu mają również cysterny wodne (CW-10 na podwoziu Jelcza), zestawy samo załadownicze, także z żurawiem (firmy Jelcz), ruchome warsztaty zabezpieczenia technicznego (polskiej firmy Star)²⁸.

Służba terytorialna różni się od zawodowej tym, że można ją wypełniać nie przerywając dotychczasowej pracy lub nauki. Posiada formę służby stałej, co znaczy, iż żołnierze mogą być powoływani do służby bądź działań kryzysowych w trybie natychmiastowego stawiennictwa. Wynagrodzenie Terytorialisa składa się z dwóch stawek – za gotowość otrzymuje się 411 zł miesięcznie (pod warunkiem, że uczestniczy się w co najmniej dwóch dniach szkolenia oraz innych działaniach np. kryzysowych plus dodatkowo za każdy dzień realizacji zadań, zależnie od posiadanego stopnia wojskowego np. dla szeregowego jest to 117,14 zł/dziennie, dla podporucznika 172,62 zł/dziennie). Ustalone stawki nie podlegają opodatkowaniu. 60% Terytorialsów zatrudnionych jest na podstawie umowy o pracę. Prawie 70% żołnierzy ma wykształcenie wyższe i średnie, a 2/3 jest w wieku 18–35 lat. Szkolenia obecnie przeprowadzane są w ścisłym reżimie sanitarnym, przeprowadzane są testy antygenowe na COVID-19. Również w trakcie szkoleń żołnierze WOT muszą sprostać wymaganiom związanym z pandemią – zakrywać usta i nos, ograniczać kontakt, ćwiczyć w mniejszych grupach szkoleniowych, zmniejszona jest także ilość osób na salach żołnierskich i w stołówkach. Pierwszy dzień szkoleń to test sprawnościowy, sprawdzający potencjał fizyczny kandydata. Rekruci otrzymują umundurowanie oraz wyposażenie oraz broń (karabinek GROT). Podczas szkolenia przyszli Terytorialsi uczą się poruszania w terenie, jak nie wpaść w zasadzkę, bronić się i atakować. Poznają zasady pomocy medycznej na polu walki oraz elementy walki wręcz, obsługę radiostacji. Uczą się również strzelać

²⁸ <http://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,11483,aktualnosci-z-polski,dostawy-sprzetu-wojskowego-w-2020-roku>, [dostęp: 16.03.2021].

oraz przechodzą szkolenie saperskie. Szkolenie kończy się przysięgą wojskową. Obecnie zawieszono są szkolenia rotacyjne i polygonowe, przy czym wciąż prowadzony jest nabór do formacji oraz odbywają się szkolenia podstawowe i wyrównawcze, będące przepustką do WOT²⁹.

Działania Podlaskiej Brygady Obrony Terytorialnej

Misją 1 Podlaskiej Brygady Obrony Terytorialnej jest budowanie społecznej odpowiedzialności za mieszkańców województwa podlaskiego. Kluczem jest terytorialność, będąca nie tylko obszarem na mapie, ale także przynależnością do regionu oraz zamieszkującej go społeczności. Misją 1 Podlaskiej Brygady Obrony Terytorialnej to obrona oraz wspieranie lokalnych społeczności, a więc reagowanie w sytuacji klęsk żywiołowych, katastrof oraz wypadków.

Wśród działań omawianej formacji jednym z najistotniejszych jest przygotowanie do walki, a więc prowadzenie działań militarnych na terenie województwa podlaskiego, wspierających wojska operacyjne, a także obrona i wspieranie lokalnej społeczności. Na północy województwa jest zlokalizowany tzw. przesmyk suwalski, będący obszarem o strategicznym znaczeniu dla bezpieczeństwa wschodniej flanki NATO. Brygada im. W. Liniarskiego bierze udział w najważniejszych ćwiczeniach, które odbywają się w tym regionie np. Anakonda-18, Dragon-19, Palisada, a także zagranicznych zawodach użyteczno-obronnych na Litwie. Omawiana formacja realizuje również szkolenie specjalistyczne. Żołnierzy WOT można coraz częściej spotkać na szkoleniach poza obiektami wojskowymi³⁰.

Siły i środki formacji są w stałej gotowości do wsparcia mieszkańców województwa w momencie zagrożenia posiadającego nie-militarny charakter. Działania jakie podejmowali podlascy Terytorialsi w tej dziedzinie to np. wsparcie działań służb mundurowych podczas ewakuacji osób z rejonu zagrożenia niewybuchem

²⁹ <https://bialostockie.eu/podlaskie/30380-ile-zarabiaja-terytorialsi>, [dostęp: 6.02.2021].

³⁰ <https://www.wojsko-polskie.pl/1bot/>, [dostęp: 6.02.2021].

w Łomży w lipcu 2018 roku czy w akcjach poszukiwawczych osób zaginionych w powiecie hajnowskim w grudniu 2018 roku oraz siemiatyckim w maju 2019 roku. 1PBOT pomaga również w obecnej pandemii – zwłaszcza podczas szczepień kombatantów, a także w walce z niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi np. śniegiem.

1PBOT współpracuje również z formacjami o takim samym charakterze z innych państw, np. z litewskimi Ochotniczymi Siłami Obrony Kraju (KASP). Korzystając z zaproszenia strony litewskiej, podlascy Terytorialsi brali udział w międzynarodowych zawodach użyteczno-bojowych, zawodach rozpoznawczych, a także dokonywali obserwacji międzynarodowych ćwiczeń w regionie olickim. Wspólnie z żołnierzami Gwardii Narodowej z Batalionowej Grupy Bojowej NATO z Bemowa Piskiego brali udział w strzelaniu z granatnika, a także CLS. 1PBOT jako pierwsza z polskich Wojsk Obrony Terytorialnej, we współpracy z amerykańskimi siłami specjalnymi brała udział w ćwiczeniu „Ridge Runner” w USA. Podlascy Terytorialsi ramię w ramię ze swoimi amerykańskimi odpowiednikami – żołnierzami Gwardii Narodowej – wspierali także organizację Światowego Zlotu Harcerzy: 24th World Scout Jamboree w Zachodniej Wirginii. Zadaniem podlaskiej formacji było wsparcie Gwardii Narodowej USA, w szczególności zaś w opiece medycznej nad harcerzami z Polski³¹.

1PBOT posiada również osiągnięcia sportowe. Jednostka znalazła się pośród jedenastu najlepszych formacji Wojska Polskiego, które nagrodzono za osiągnięcia w sporcie powszechnym w roku 2018. Była także najlepszą Brygadą we współzawodnictwie sportowym na szczeblu Wojsk Ochrony Terytorialnej. W 2019 roku najsprawniejszym i najwszechstronniejszym żołnierzem-ochotnikiem w WOT został st. szer. Tadeusz Walendykiewicz z 12 batalionu lekkiej piechoty w Suwałkach. Terytorialsi z Podlasia walnie przyczynili się także do zdobycia srebrnego medalu w sztafecie pływackiej 4x50m na zawodach Wojska Polskiego w Zakopanem. To pierwszy medal tej rangi dla WOT. W szeregach 1PBOT służbę pełnią m.in.

³¹ <https://www.wojsko-polskie.pl/1bot/>, [dostęp: 6.02.2021].

mistrz Wojska Polskiego w walce w bliskim kontakcie oraz mistrz Polski seniorów w karate kyokushin.

W zestawieniu rocznym z 2019 roku da się zauważyć jak aktywną formacją jest 1PBOT, zarówno pod względem działań w terenie, jak i nawiązywania współpracy z innymi jednostkami. W lutym 2019 podpisano porozumienie o wzajemnej współpracy z Podlaskim Oddziałem Straży Granicznej o prowadzeniu wspólnych działań i szkoleń, wymianie kadry instruktorskiej oraz udostępniania infrastruktury szkoleniowej. 1 Podlaska Brygada Obrony Terytorialnej uczestniczyła w licznych uroczystościach, jak II Edycja KrwioObiegu Terytorialsa (zebrano 160 litrów krwi), Święto Wojsk Obrony Terytorialnej (wrzesień) i brała udział w ćwiczeniach w terenie rzeczywistym, m.in. w powiatach sokólskim, łomżyńskim, hajnowskim i zambrowskim oraz w dwutygodniowym ćwiczeniu organizowanym w stanie Zachodnia Wirginia przez Gwardię Narodową i Siły Specjalne USA. Wsparcie od Podlaskich Terytorialsów otrzymały podczas świąt Bożego Narodzenia dzieci, kombatancki w Polsce i na Białorusi i osoby potrzebujące. W okolicach Łomży, dzięki żołnierzom wyremontowano i wyposażono dom rodziny, która miała zostać rozdzielona z uwagi na trudne warunki mieszkaniowe³².

Rok 2020, pomimo pandemii koronawirusa, był dla 1 Podlaskiej Brygady Obrony Terytorialnej również bardzo aktywny, czego dowodem było aż pięć przysiąg wojskowych. Do białostockiego oddziału WOT dołączyli uczniowie, studenci, medycy (w tym ratownicy, pielęgniarki, opiekuni medyczni), informatycy, nauczyciele, kierowcy oraz reprezentantka Polski w short track na Zimowych Igrzyskach Olimpijskich w Pjongczang i reprezentantka Polski w kajakarstwie klasycznym.

W 1PBOT służyło ponad 2000 żołnierzy, z czego 15% to kobiety (o 2% wzrost udziału płci żeńskiej w jednostce). Do nowych nabytków w wyposażeniu jednostki należy zaliczyć moździerz piechoty

---

³² <https://www.wojsko-polskie.pl/1bot/articles/aktualnosci-w/2020-01-144-podsumowanie-roku-2019-w-1pbot-czyli-12-faktow-ktore-najbardziej-utkwily-w-pamieci/>, [dostęp: 16.03.2021].

LMP-2017 – ważący o ponad 10 kg mniej od dotychczas używanego i wycofywanego już z obiegu moździerz LM-60.

Wśród działań Terytorialsów wymienić też trzeba opiekę nad kombatantami (w liczbie dziewiętnastu), którym żołnierze WOT pomagają w bieżących zakupach. Jest to jedno z zadań realizowanych podczas operacji przeciwkryzysowej. Terytorialsowie brali również udział w służbie w szpitalu tymczasowym na stadionie PGE Narodowy w Warszawie, pracując przy rozładunku, montażu, ustawianiu sprzętu i mebli medycznych, dostarczając środki ochrony indywidualnej personelowi medycznemu oraz paczki od rodzin kierowane do pacjentów. Żołnierze podlaskiej jednostki angażowali się także przy budowie tymczasowych szpitali w Białymstoku. Spektakularną akcją przeprowadzono w Biebrzańskim Parku Narodowym, podczas której Terytorialsowie walczyli z pożarem na ziemi, patrolowali pogorzelnisko oraz zaangażowali swoje bezzałogowe statki powietrzne Flyeye, dostarczając bezcennych danych do sztabu straży pożarnej np. o takich sprawach jak kierunki rozprzestrzeniania się ognia. Żołnierze 1PBOT dostarczali także żywność, dokonując wsparcia ośrodków pomocy społecznej, instytucji pozarządowych, fundacji oraz Caritasu³³.

Perspektywy rozwoju i próba oceny funkcjonowania 1PBOT

Przez kilka lat funkcjonowania 1PBOT zmieniło się postrzeganie WOT. Wpłynął na to trud jaki Terytorialsowie wkładali, np. w zwalczanie wiosennej powodzi, ograniczanie pożarów biebrzańskich oraz w działania podejmowane w trakcie pandemii Covid 19. Wtedy szczególnie dało się zauważyć mobilizację kadr WOT, szybką reakcję i bardzo dobrą organizację. 1PBOT przejmowała część zadań personelu medycznego, pobierając wymazy, dokonując kwalifikowania pacjentów, dezynfekując karetki pogotowia. Ponadto jednostki WOT w całej Polsce wspierały inne służby w kontrolowaniu osób przebywających na kwarantannie. Szacuje się, że cała formacja zaangażowała w zwalczanie epidemii około 3,2 tys. żołnierzy.

³³ <https://podlaskie24.pl/arttykul/wydarzenia/podlascy-terytorialsowie-podsumowali-2020-rok/> [dostęp: 16.03.2021].

Dowódca WOT, gen W. Kukuła podkreślał, że jego formacja odpowiedziała na 11 tys. apele wojewodów o pomoc w trakcie pandemii. Pomimo tego duża liczba osób, zwłaszcza zarządzających polskimi Siłami Zbrojnymi widzi wiele wad w funkcjonowaniu WOT, także jednostki podlaskiej. W styczniu 2020 roku minister obrony narodowej dokonał likwidacji w swoim resorcie Biura ds. Utworzenia Obrony Terytorialnej, którego celem była ewaluacja działań formacji oraz wytyczanie nowych kierunków ich rozwoju. Z perspektywy MON wydaje się, że należy być zadowolonym z obecnego kształtu obrony terytorialnej w RP i nie ma potrzeby planowania celów strategicznych.

Przed 1PBOT i wszystkimi Terytorialsami stoi jednak wiele wyzwań. Przede wszystkim omawiana formacja jest pierwszym krokiem w kierunku zdecydowanie bardziej kompleksowej obronności Polski. Jednostki WOT powinny, np. dążyć do ściślejszej współpracy z samorządami, uczestniczyć w tworzeniu planów zarządzania kryzysowego oraz organizować szkolenia obronne, które powinny być dostępne dla cywilów. Należy więc jeszcze bardziej działać na rzecz społeczeństwa, co jest zgodne z misją WOT. Celem takich działań jest uczenie obywateli, jak reagować w nagłych sytuacjach kryzysowych bądź w przypadku konfliktów. Wśród działań 1 PBOT trzeba więcej czasu i sił poświęcić na angażowanie obywateli w sprawy obronności, poprzez, np. debaty publiczne i pogłębianie polityki informacyjnej, jako że często przeciętny obywatel być może nie zdaje sobie do końca sprawy z istnienia Obrony Terytorialnej, myląc tą formację np. ze Strażą Graniczną czy po prostu z Wojskiem Polskim³⁴.

Być może zwiastunem zmian dla Wojsk Obrony Terytorialnej jest projekt Nowe Urządzenie Polskie, w którym Szef Sztabu Generalnego otwiera się na opinie cywilnych ośrodków. Poprzez takie działanie można poznać opinie na temat tego, jakie zagrożenia i konflikty mogą wystąpić w perspektywie najbliższych 15 lat i jak Siły Zbrojne RP powinny się na nie przygotować. 1PBOT powinna

---

³⁴ <https://klubjagiellonski.pl/2021/01/05/cztery-lata-wojsk-obrony-terytorialnej-sukces-czy-porazka>, [dostęp: 17.03.2021].

jeszcze bardziej wyjść do społeczeństwa i poprawiać swój wizerunek. Bardzo dobrym pomysłem jest zapewnienie wszystkim oddziałom WOT większej autonomii i przeniesienia ich np. pod kontrolę innego ministerstwa. Pomimo dotychczasowych sukcesów WOT oddziały, także 1PBOT, powinny dążyć do dalszego rozwoju, co powinno służyć tworzeniu odporności społecznej i prawdziwie mocną obronę terytorialną. Taką, która będzie obejmowała swoimi działaniami obszary zarówno militarne, jak i niemilitarne, a także zostanie zasilona znacznie większą liczbą obywateli chętnych do służby i współpracy w celu budowania obronności i odporności RP³⁵.

Badania własne

Przedmiotem podjętych badań jest działalność 1 Podlaskiej Brygady Obrony Terytorialnej w Systemie Bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej. Problem badawczy sformułowano jako następujące pytania badawcze:

1. Czy istnienie jednostki wojsk terytorialnych w województwie podlaskim ma sens i czy wypełnia ona postawione przed nią zadania?
2. Czy moduł szkoleniowy wojsk terytorialnych na Podlasiu przyczynia się do ich rozwoju i wzmacnia ich wartość dla całej Polski?
3. Czy zadania realizowane w bieżącym czasie są satysfakcjonujące z perspektywy bezpieczeństwa Polski, województwa i każdego obywatela?
4. Czy służbę w podlaskim WOT można uznać za atrakcyjną?

Do pytań badawczych złożono wstępne hipotezy:

1. Istnienie wojska terytorialnego w województwie podlaskim ma sens i wypełniają one postawione przed nimi zadania.
2. Moduł szkolenia w wojskach terytorialnych na Podlasiu jest skuteczny i zgodny z krajowym planem i zadaniami ustawowo nadanymi formacji.

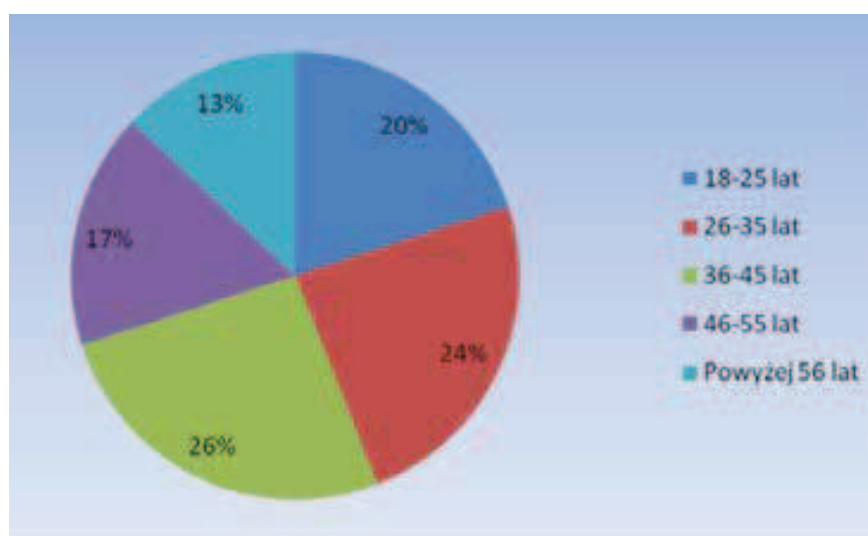
³⁵ <https://camiso.org.pl/aktualnosci/article/sukces-wojsk-obrony-terytorialnej-z-perspektywy-lokalnej/>, [dostęp: 17.03.2021].

3. Służba w WOT w województwie podlaskim jest atrakcyjna.
4. Zadania realizowane przez podlaskie WOT są satysfakcjonujące z perspektywy województwa, Polski, pojedynczych jednostek.

W badaniach przyjęto następujące zmienne i wskaźniki:

1. zmienna niezależna – zadania Wojsk Obrony Terytorialnej; wskaźnik – wypełnianie zadań przez 1 Podlaską Brygadę Obrony Terytorialnej,
2. zmienna niezależna – system bezpieczeństwa RP; wskaźnik – wypełnianie funkcji i zadań związanych z ochroną RP przez I Podlaską Brygadę Obrony Terytorialnej,
3. zmienna zależna – skuteczność szkolenia wojsk terytorialnych na Podlasiu; wskaźnik – ocena działania 1 Podlaskiej Brygady Obrony Terytorialnej przez osoby ankietowane,
4. zmienna zależna – atrakcyjność służby w wojskach terytorialnych na Podlasiu; wskaźnik – ocena atrakcyjności służby w wojskach terytorialnych na Podlasiu przez ankietowane osoby,
5. zmienna zależna – satysfakcja z wykonywanych przez WOT zadań względem województwa, kraju, jednostki; wskaźnik – ocena satysfakcji z wyżej wymienionych kwestii w ankiecie.

Wykres 1. Wiek badanych

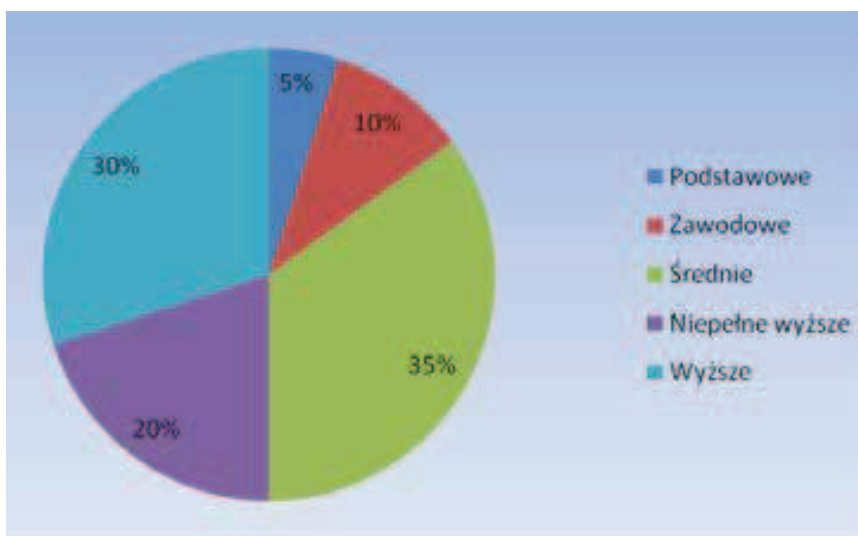

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

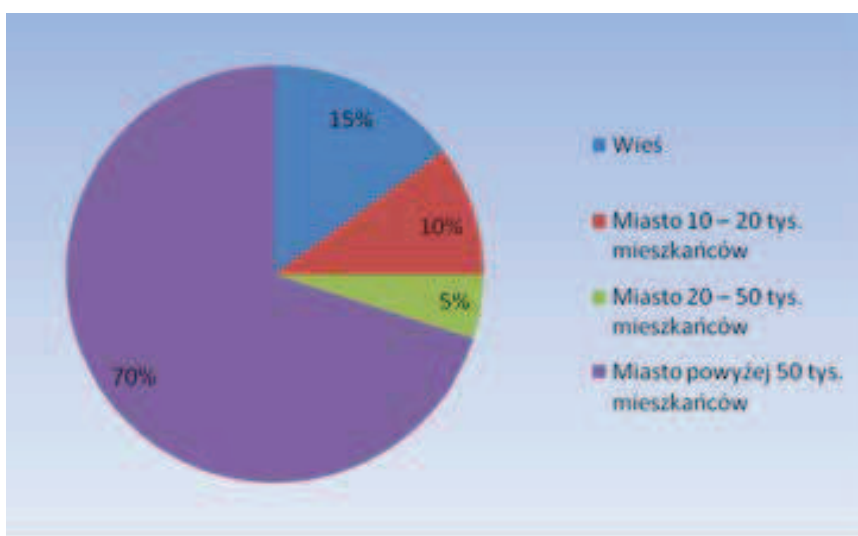
Do rozwiązania problemu badawczego zastosowano sondaż diagnostyczny. Narzędziem badawczym za pomocą, którego zrealizowano badanie był kwestionariusz. Badanie ankietowe przeprowadzono wykorzystując Internet. Kwestionariusz został rozesłany przez portale społecznościowe do osób powyżej osiemnastego roku życia, zamieszkałych w województwie podlaskim.

Wykres 2. Wykształcenie badanych

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

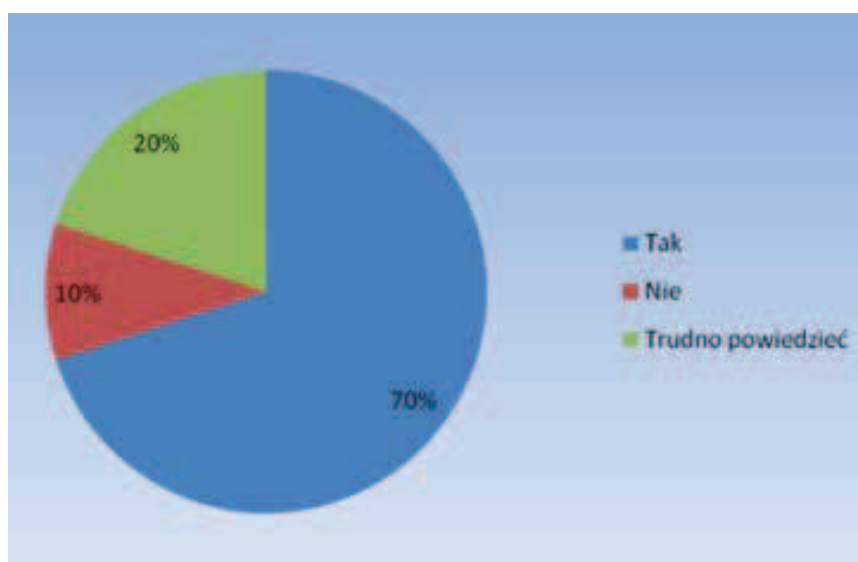
Wykres 3. Miejsce zamieszkania badanych

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Kwestionariusz wypełniło 112 osób, 62 kobiety oraz 50 mężczyzn. Najliczniejszą grupą pod względem wieku były osoby w przedziale 36–45 lat (26%, 29 osób), natomiast najmniej liczną – powyżej 56 lat (13%, 15 osób). Najwięcej respondentów ma wykształcenie średnie (35%, 39 osób) oraz wyższe (30%, 34 osoby), natomiast najmniej – wykształcenie podstawowe (5%, 6 osób). Najwięcej osób z badanej grupy pochodzi z miasta powyżej 50 tys. mieszkańców (prawdopodobnie Białegostoku), najmniej – z miasta o ilości mieszkańców od 20 do 50 tys. (5%, 6 osób) (Wykres 1, Wykres 2 i Wykres 3).

Wykres 4. Pytanie 1: Czy Pan/Pani wie czym zajmują się Wojska Obrony Terytorialnej?

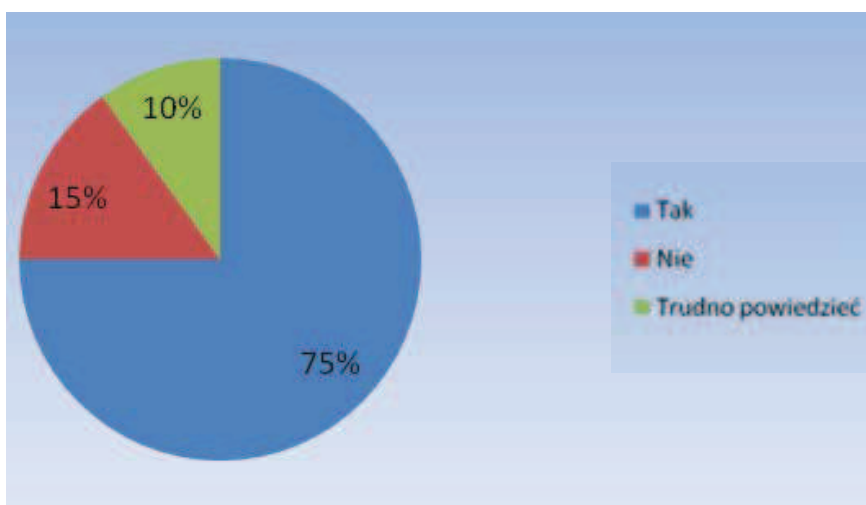

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

70% (78 osób) ankietowanych wie czym są Wojska Obrony Terytorialnej. 20% (22 osoby) stwierdziło, że trudno im jednoznacznie stwierdzić, natomiast 10% (11 osób) uznało, że nie wie czym jest omawiana formacja (Wykres 4).

75% respondentów (84 osoby) uznało, że Wojska Obrony Terytorialnej są istotnym komponentem Polskich Sił Zbrojnych. 10% (11 osób) nie jest do końca pewnych odpowiedzi, zaś dla 10% (11 osób) omawiana formacja nie jest niezbędna (Wykres 5).

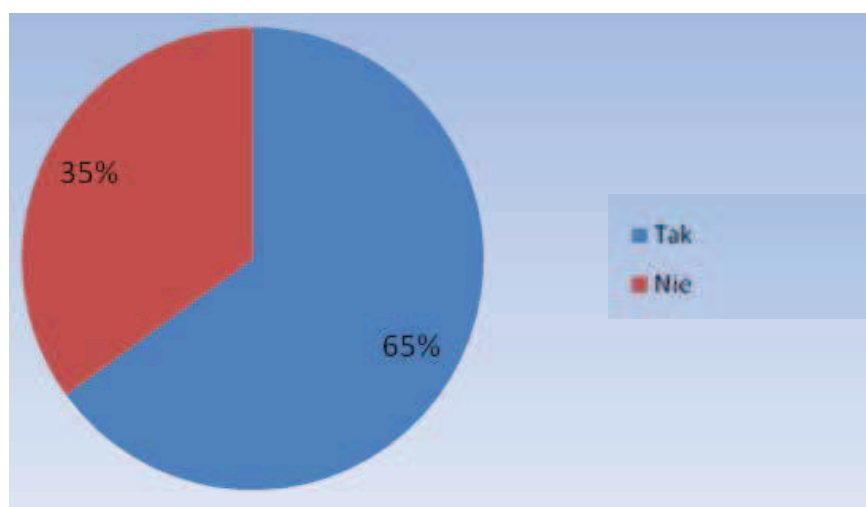
Wykres 5. Pytanie 2: Czy jest Pan/Pani zdania, że Wojska Obrony Terytorialnej są istotnym i niezbędnym komponentem Polskich Sił Zbrojnych?

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

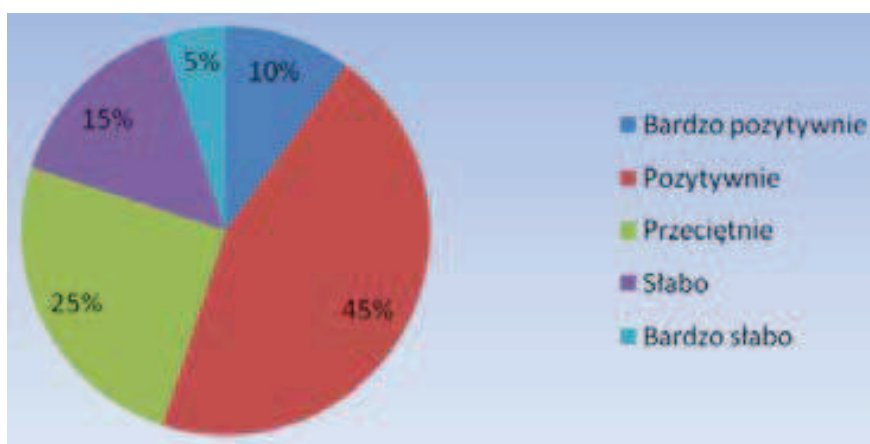
65% badanych (73 osoby) uznało, że wie jakie funkcje spełniają Wojska Obrony Terytorialnej. Wśród funkcji wymieniano najczęściej ochronę ludności przed skutkami klęsk żywiołowych. Ponadto także kształtowanie w społeczeństwie postaw i wartości patriotyczno-obywatelskich, ochronę mienia, akcje poszukiwawcze oraz ratowanie lub ochrona zdrowia i życia ludzkiego (Wykres 6).

Wykres 6. Pytanie 3: Czy zna Pan/Pani funkcje jakie mają do wypełnienia Wojska Obrony Terytorialnej? Proszę wymienić przynajmniej jedną.

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

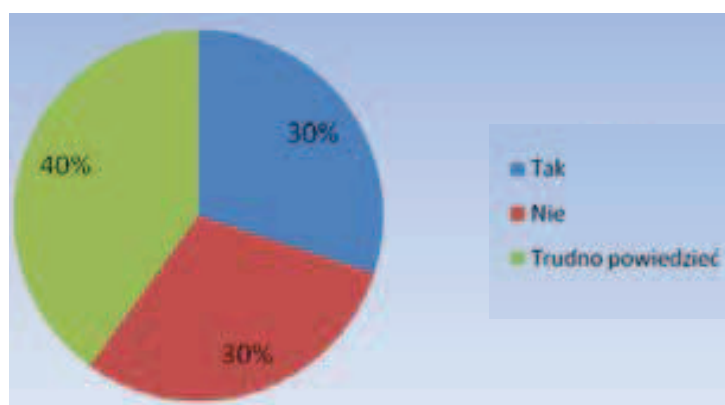
Wykres 7. Pytanie 4: Jak ocenia Pani/Pan działalność Wojsk Obrony Terytorialnej?

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Większość (45%, 50 osób) pozytywnie ocenia funkcjonowanie 1 Podlaskiej BOT. 25% (28 osób) określiło działalność jednostki jako przeciętną, zaś 15% (17 osób) jako słabą. Dla 10% (11 osób) funkcjonowanie BOT jest bardzo pozytywne, natomiast 5% (6 osób) uznało je za bardzo słabe (Wykres 7).

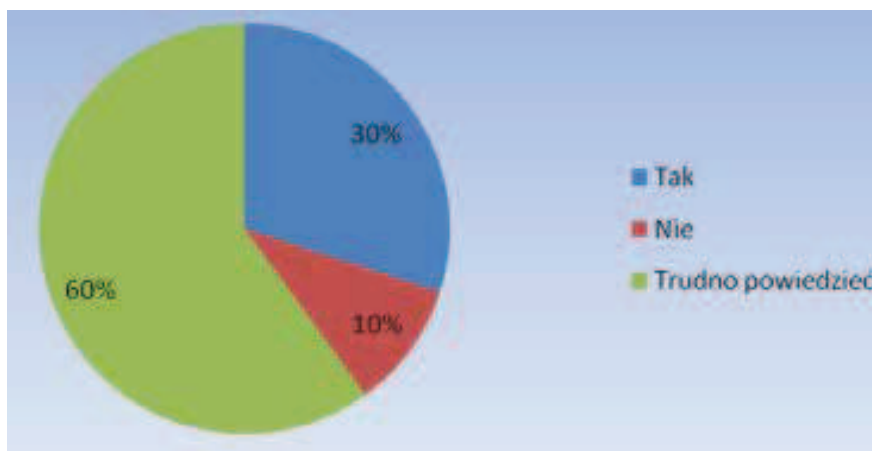
Wykres 8. Pytanie 5: Czy wie Pan/Pani w jaki sposób można zostać Terytorialsem?

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

30% (34 osoby) uznało, że wie jak zostać Terytorialsem. Taki sam procent uważa, że nie wie. Natomiast 40% (45 osób) ankietowanych wskazało odpowiedź trudno powiedzieć (Wykres 8).

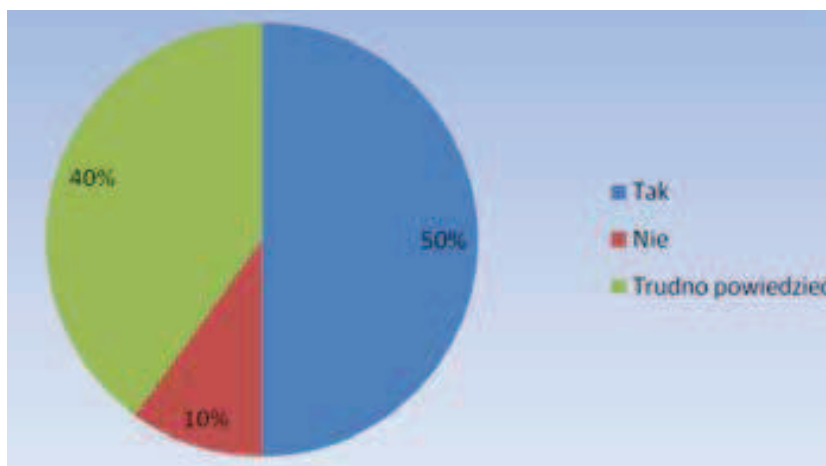
Wykres 9. Pytanie 6: Czy Wojska Obrony Terytorialnej mają wpływ na bezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej?

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

60% ankietowanych (67 osób) uznało, że trudno jest jednoznacznie stwierdzić czy WOT ma wpływ na bezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej. 30% (34 osoby) uznało, że ma wpływ, natomiast 10% (11 osób) stwierdziło, że nie ma (Wykres 9).

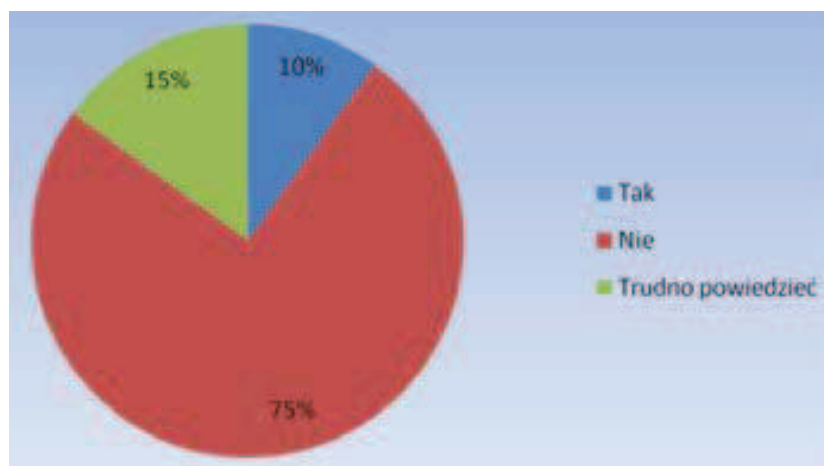
Wykres 10. Pytanie 7: Czy uważa Pan/Pani, że Wojska Obrony Terytorialnej mają wpływ na bezpieczeństwo województwa podlaskiego?

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Połowa ankietowanych jest zdania, że WOT ma wpływ na bezpieczeństwo województwa podlaskiego. W zakresie drugiej połowy badanych tylko 10% uważa, że nie.

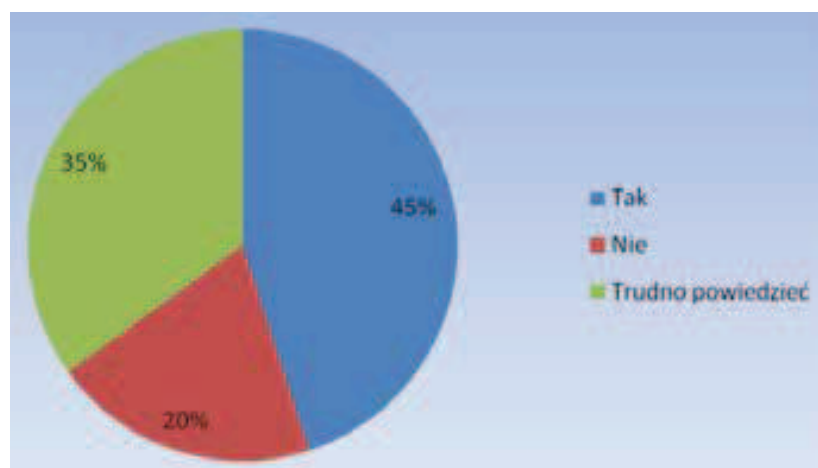
Wykres 11. Pytanie 8: Czy uważa Pan/Pani, że Wojska Obrony Terytorialnej mają wpływ na Pana/Pani bezpieczeństwo osobiste?

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

W opinii 75% (84 osoby) respondentów WOT nie ma wpływu na ich życie prywatne. 15% (17 osób) stwierdza, że trudno jest jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie. 10% (11 osób) badanych uznało, że WOT wpływa na ich życie osobiste (Wykres 11).

Wykres 12. Pytanie 9: Czy uważa Pan/Pani, że służba w Wojskach Obrony Terytorialnej jest atrakcyjna?

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

45% (50 osób) respondentów uznało, że służba w WOT jest atrakcyjna. 35% (39 osób) stwierdziło, że trudno powiedzieć, natomiast 20% (22 osoby) – że jest nieatrakcyjna (Wykres 12).

Przeprowadzone badania umożliwiły uzyskanie odpowiedzi na pytania badawcze i zweryfikowanie hipotez. Otóż:

1. Istnienie wojska terytorialnego w województwie podlaskim ma sens i wypełniają one postawione przed nimi zadania – badani oceniają funkcjonowanie jednostki pozytywnie, wiedzą czym jest, jakie są funkcje przez nią wykonywane, uważają, że WOT ma wpływ w największym stopniu na bezpieczeństwo województwa podlaskiego. Już wpływ na bezpieczeństwo Polski i ich osobiste jest oceniany nisko.

2. Badani uznali, że formacja wypełnia swoje zadania dobrze i że jej istnienie ma sens. Moduł szkolenia w wojskach terytorialnych na Podlasiu jest skuteczny i zgodny z krajowym planem i zadaniami ustawowo nadanymi formacji – ta hipoteza również w pewien sposób się potwierdza.

3. Służba w WOT w województwie podlaskim jest atrakcyjna.

4. Zadania realizowane przez podlaskie WOT są satysfakcjonujące z perspektywy województwa, kraju, pojedynczych jednostek.

Zakończenie

1 PBOT jest jednostką bardzo dobrze się rozwijającą. Z pewnością czas pandemii jest okresem bardzo trudnym i pracowitym dla jej żołnierzy, jednak jest również polem do popisu i udowodnienia, że jest to formacja potrzebna jako element Polskich Sił Zbrojnych. Dowodzi tego wciąż wzrastające zainteresowanie wstąpieniem do służby w omawianej jednostce, zwłaszcza wśród ludzi młodych. 1 PBOT to formacja, w której zauważa się ogromną chęć działania, zarówno w zapobieganiu sytuacjom kryzysowym, jak i w polepszeniu kontaktu ze społeczeństwem. Oczywiście w jej funkcjonowaniu można odnaleźć pewne niedomagania, jednak są to niewielkie wady, które da się w niedalekiej przyszłości skutecznie wyeliminować.

Historia wojen i funkcjonowania systemów obronnych państw na świecie, a przy tym analiza położenia Polski i jej sytuacji politycznej pokazują, że Wojska Obrony Terytorialnej to bardzo dobre wzmocnienie Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Zawierane

przez Polskę sojusze, jej sąsiedztwo z dużymi państwami, ważnymi graczami na arenie międzynarodowej (Niemcy, Rosja), przynależność do NATO i Unii Europejskiej tym bardziej potwierdzają tę tezę. Ciągłe wzrasta funkcjonalność struktur terytorialnych, ich przydatność w sytuacjach kryzysowych, w zapobieganiu i zwalczaniu katastrof. Formacja jest również bardzo reprezentacyjna i przydatna w krzewieniu wartości patriotycznych i obywatelskich.

Użycie wojsk obrony terytorialnej znacznie zwiększa posiadany potencjał militarny i możliwości podsystemu obronnego państwa. Podstawowa siła militarna – wojska operacyjne – mogą mieć w wojskach terytorialnych pewne wzmocnienie. Ich odpowiednie przygotowanie organizacyjne, wyszkolenie i wyposażenie daje możliwość wykonywania określonych zadań na rzecz wojsk operacyjnych i skupienie się tych ostatnich na innych kwestiach. Nie wolno jednak ani umniejszać znaczenia WOT ani zmniejszać ich kosztem siły innej formacji. Jest to odrębna formacja, która jest wartościowa sama w sobie i służy innym celom niż wojska operacyjne.

Podczas planowania rozwoju jednostek Obrony Terytorialnej, również na Podlasiu, nie powinno się ograniczać ich zadań jedynie do takich, które pokrywają się z odpowiedzialnością Obrony Cywilnej lub realizują przedsięwzięcia z zakresu reagowania kryzysowego. Tylko równoczesny rozwój WOT z innymi rodzajami sił zbrojnych i wspólne działanie w ramach jednego celu gwarantuje sukces na przyszłość. Celem spójnym jest w dalekiej perspektywie pokonanie przeciwnika oraz obrona integralności Rzeczypospolitej Polskiej. Wymaga to wspólnego i skoordynowanego działania i konsolidacji sił w danym miejscu i czasie, a także realizacji zadań w ramach jednego planu. Aby to skutecznie realizować i nadzorować, należy przestrzegać zasad dowodzenia i organizacji. Pewne obecnie stosowane rozwiązania wymagają nowelizacji – szczególnie te z zakresu planowania, dowodzenia oraz prowadzenia szkoleń. Należy rozwijać zdolności Wojsk Obrony Terytorialnej do wsparcia bądź udziału w operacjach prowadzonych przez siły zbrojne, wypełniania zadań w czasie pokoju i ewentualnej wojny, przedsięwzięć maskowania operacyjnego, ochrony infrastruktury krytycznej oraz innych.

Badania pokazały, że Wojska Obrony Terytorialnej na Podlasiu cieszą się popularnością, są znane i doceniane. Badane osoby znają ich funkcjonalność, wiedzą, że istnieje taka formacja, że sprawdza się w różnych zadaniach. Oczywiście jako jednostka młoda, niedawno powstała, wciąż może budzić pewne wątpliwości, tym bardziej, że nie ma obecnie możliwości sprawdzania np. użyteczności bojowej formacji.

Bibliografia

1. Decyzja Nr 49/MON z dnia 1 marca 2017 r. w sprawie przejęcia dziedzictwa tradycji, przyjęcia wyróżniającej nazwy i nadania imienia patrona 1. Brygadzie Obrony Terytorialnej, http://www.dz.urz.mon.gov.pl/zasoby/dziennik/pozycje/trescaktow/pdf/2017/03/Poz._45_dec._Nr_49.pdf, [dostęp: 4.02.2021].
2. Dobroński A., Filipow K., *Dzieci Białostockie. 42 pułk piechoty im. gen. J. H. Dąbrowskiego*, Białystok 1993.
3. Dominiczak H., *Granice państwa i ich ochrona na przestrzeni dziejów 996–1996*, Warszawa 1997.
4. Dominiczak H., *Zarys historii Wojsk Ochrony Pogranicza 1945–1985*, Warszawa 1985.
5. Goryński G., *Rola, miejsce i zadania WOP w strukturze MBP (1949–1954) i MSW (1955–1965)*, cz. II, „Problemy ochrony granic”, Biuletyn CSSG nr 12, Kętrzyn 2000.
6. <http://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,11483,aktualnosci-z-polski,dostawy-sprzetu-wojskowego-w-2020-roku>, [dostęp: 16.03.2021].
7. <http://www.dws-xip.pl/PW/bio/15b.html>, [data dostępu: 5.02.2021].
8. <https://bialostockie.eu/podlaskie/30380-ile-zarabiaja-terytorialsi>, [dostęp: 6.02.2021].
9. <https://camiso.org.pl/aktualnosci/article/sukces-wojsk-obrony-terytorialnej-z-perspektywy-lokalnej/>, [dostęp: 17.03.2021].
10. <https://klubjagiellonski.pl/2021/01/05/cztery-lata-wojsk-obrony-terytorialnej-sukces-czy-porazka>, [dostęp: 17.03.2021].
11. <https://podlaskie24.pl/artykul/wydarzenia/podlascy-terytorialsi-podsumowali-2020-rok/> [dostęp: 16.03.2021].
12. <https://www.wojsko-polskie.pl/1bot/>, [dostęp: 6.02.2021].
13. <https://www.wojsko-polskie.pl/1bot/articles/aktualnosci-w/2020->

- 01-144-podsumowanie-roku-2019-w-1pbot-czyli-12-faktow-ktore-najbardziej-utkwily-w-pamieci/, [dostęp: 16.03.2021].
14. Jackiewicz Z., *Wojska Ochrony Pogranicza 1945–1991. Krótki Informator Historyczny*, Kętrzyn 1998.
  15. *Korpus Ochrony Pogranicza*, Szczecin 2019.
  16. Milewski E., *Doskonalenie zawodowe żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza*, „Biuletyn Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej” 2, 2011.
  17. Milewski J. J., *Władysław Liniarski (1897–1984). Komendant Białostockiego Okręgu ZWZ-AK-AKO*, Białystok 2016.
  18. Smaczny H., *Księga kawalerii polskiej 1914–1947: rodowody, barwa, broń*, Warszawa 1989.
  19. Szlaszyński J., *Dowódcy 1 Pułku Ułanów Krechowieckich im. płk. Bolesława Mościckiego*, „Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska w Białymstoku”, 31, 2018.
  20. Ustawa o Straży Granicznej, Dz. U. 1990 nr 78 poz. 462.
  21. Wołkonowski J., Łukomski G., *Okręg Wileński Związku Walki Zbrojnej Armii Krajowej w latach 1939–1945*, Warszawa 1996.
  22. Zaremba G., *Wschodnia granica Polski i jej ochrona przez Wojska Ochrony Pogranicza w latach 1945–1991*, Warszawa 2014.